

מבוא

זקנה וגילנות, מגדר, אמנות

גיל הוא קטגוריית זהות הרלוונטית לכל היבטי החיים, קטגוריה חובקת כול, המצטלבת עם מגדר, מעמד, גזע, יכולת פיזית וקטגוריות זהות נוספות, ולכן הדיון בגיל הוא מקיף ורחב יריעה. הדיון רב-הממדים מתנקז לנקודת מבט המבקשת להבין את הסוגיות הנדונות דרך יצירות אמנות וביקורת מגדרית, והוא אף משתמש בתיאוריות ובאקטיביזם פמיניסטיים כדי להציע חזון וסדר עולמי חדש ומתוקן מתוך עמדה ביקורתית ואנטי-גילנית. גלנדה לואוס, חוקרת גיאוגרפיה המשלבת לימודי מרחב עם פמיניזם וגילנות, בדקה כיצד אפשר להבין תופעות של גילנות נגד נשים וניסחה פוטנציאל זה במילים האלה: "רק באמצעות התבוננות בגילויים ממשיים וארציים של גילנות [...] ורק באמצעות התמקדות באתרים הקונקרטיים של המאבק מסכיב ליחסי גיל נוכל לתרום לשינוי שלהם".¹ הדיון בזקנה ובגילנות מתקיים בצורה משולבת ובאופן בזומני בספר זה. בדומה לעיסוק בנשים ובמיניות (סקסיום), שבו הדיון בחייהן של נשים ובאפליות המכוונות נגדן מערב את שני הנושאים, כך גם בנושא שלפנינו. הזקנה והגילנות נדונות יחדיו, ובמסגרת זו מתאפשר גם החיבור בין תחום הדעת של חקר אמנות וחקר ייצוגים ויזואליים לבין דיון במשמעויות סוציולוגיות וביקורתיות של ייצוגים אלו.

השיח הפמיניסטי נדרש לנושא ההזדקנות והגילנות בצורות שונות משנות ה-70 של המאה ה-20. יש קשר אמיץ בין לימודי נשים ומגדר ותיאוריות פמיניסטיות לבין לימודי זקנה, הואיל וגם מבחינה סטטיסטית, רוב הזקנים הם

1. Laws 1995, 118.

זקנות.² נוסף על כך, ובמסגרת יכולתו יוצאת הדופן של הפמיניזם להמשיג את רעיונותיו בדרכים אמנותיות, כמו בשנות ה-70 בארצות הברית³ ובמקומות נוספים בעולם, גם כאן חייהן של נשים זקנות באים לידי ביטוי בתוצרים אמנותיים ייחודיים.

הדיון הביקורתי ברוח ההצטלבויות (interseccionalidad) מתאים במיוחד לנושאי הגיל והגילנות. את המונח הצטלבויות טבעה המשפטנית קימברלי קרנשוואו,⁴ שהדגימה כיצד ההצטלבויות של מיננות וגזענות בחייהן של נשים שחורות יוצרת ממד שאי-אפשר להתעלם ממנו, ממד המחייב להתבונן בקטגוריות אלו יחד, ולא בנפרד. מאז קביעתה של קרנשוואו התרחבה רשימת הקטגוריות הגורמות לאי-שוויון או לדיכוי, וכיום היא כוללת קטגוריות כמו מעמד, מיניות, יכולת פיזית ואף גיל. גישת ההצטלבויות מובילה לדיון שהוא מעבר להבחנה בהבדלים או לתשומת לב לגיוון, ועיקרה הוא הגדרה של יחסי חוסר שוויון בין קבוצות. הצבתן של קבוצות זו לעומת זו מאפשרת לבחון יחסי כוח ופעילויות המקיימות ומשמרות את חוסר השוויון.⁵

גישת ההצטלבויות מתאימה במיוחד לעיסוק בגיל ובגילנות משום שהיא מאפשרת לבדוק סוגיות רבות ומגוונות. מרגרט ג'ולט, חוקרת פורצת דרך של גילנות מארצות הברית, שפיתחה את לימודי הגילנות כדיסציפלינה בין-תחומית, כתבה: "גיל הוא נושא הנתון להשפעת ההיסטוריה, כמו כל שאר התכונות המבוססות בגוף".⁶ אף ממשפט בודד זה, המשלב גיל, היסטוריה וגוף למקשה תיאורטית אחת, אפשר להבין את רוחב היריעה של תופעת הגילנות, הנוגעת לכל תחומי החיים. הראייה התרבותית והבין-תחומית של ג'ולט מעניקה השראה גם למבנה של חיבור זה, המתמקד בהיבטים מגדריים וביצירות אמנות, ובתוך כך הוא פורש בסיס תיאורטי רחב יריעה.

2 יפה 2013, 3.

3 דקל 2011.

4 Crenshaw 1989.

5 Calasanti & King 2015.

6 Gullette 2015, 21.

מבנה הספר

פרקי הדיון סוקרים את חייהן של נשים זקנות במבנה הנע מן הביולוגי-מדעי דרך החברתי ועד השיחני. מבנה זה שואב השראה מחלוקה שניסח הפילוסוף, הסוציולוג והאנתרופולוג הצרפתי ברנו לאטור: "המבקרים פיתחו שלוש גישות שונות כדי לדבר על העולם: הפיכה לטבעי (נטורליזציה), הפיכה לחברתי (סוציאליזציה) ופירוק (דקונסטרוקציה)".⁷ חלוקה זו לעולמות המדע, החברה והשיח מארגנת את קווי המתאר של הדיון, המתחיל בהיבטי-על של הזקנה הקשורים להסדרים מרחביים ומוסדיים (פרקים 1-3), נמשך בהיבטים אישיים-חברתיים, הקשורים למשפחה ולגוף (פרקים 4-6), ומסתיים בניתוח שיחני של תוצרי אמנות, המתמקד בייצוג עצמי של זקנה (פרק 7).

פרק 1, מעמד, עוסק בסוגיות של מעמד כלכלי ובהסדרים מדיניים ומשפטיים הקשורים בזקנה ובמעמדן של נשים זקנות בישראל; פרק 2, מרחב, דן בהסדרים של מרחב הקשורים לזקנה ולנשים זקנות; פרק 3, זקנה במדינה רב-תרבותית, עוסק במגוון הקבוצות החברתיות בישראל, ובייחוד בנשים זקנות, ובאופן התמודדותן עם זקנה. שלושת הפרקים הבאים סוקרים הסדרים חברתיים. פרק 4, משפחה ויחסים בין-דוריים, סוקר את תפקידי הסבתאות ואת היחסים בין הדורות; פרק 5, בריאות וחולי, עוסק בגוף הפיזי שהוא מושא לכוחות ביו-פוליטיים בהתמודדות עם הזדקנות של נשים; פרק 6, עירום ומיניות, סוקר דימויי עירום של נשים זקנות ובודק נושאים של מיניות. הפרק האחרון, פרק 7, ייצוג עצמי, בודק דימויים של ייצוג עצמי של זקנה, כאסטרטגיות התמודדות והנכחה של נשים זקנות, שהן על פי רוב נחבאות מעין. על אף החלוקה התמטית בין עולמות ידע, הדיון במהותו הוא שיחני. הוא מושפע מתחום לימודי המגדר ומתפיסות פמיניסטיות ביקורתיות, והוא משתמש ביצירות אמנות של נשים אמניות מישראל כדי לסקור ולהדגים סוגיות ונושאים שהם בעלי חשיבות לנשים זקנות באשר הן ולחברה בכלל.

לעיסוקי בנושא הזקנה שלוש סיבות עיקריות. הראשונה, אני אישה בת 52. בתחילת העשור השישי של חיי אני מתחילה להרגיש בביורר ביטויי גילנות כלפיי, ואף בתוך תוכי וביני לביני מתגנבות להן מחשבות חדשות על זקנתי-שלי

העומדת לפגוש את חייה. הסיבה השנייה עולה מתוך התבוננות בהוריי, התבוננות בקרובים לי ביותר, המשתנים ומזדקנים ממש לנגד עיניי וגורמים לנושא להיות חשוב וקרוב מתמיד. סיבה שלישית ומרכזית היא מוטיבציה פוליטית ופמיניסטית. כאקטיביסטית פמיניסטית וכאשת שטח, השאיפה שביסוד כתיבתי היא לחולל שינוי בעולם האמיתי באמצעות העלאת מודעות והפצת ידע. בכתיבתי אני מבקשת לגשר על הפער שבין האקדמיה לבין השטח ולהבין אותו, ולאחר מכן להשתמש בשני סוגי הידע ולחבר אותם למקשה אחת מתוך מודעות למיקומי הפריבילגיה היחסי. אמנם חיבור זה נסמך בעיקרו על עולמות ידע של האקדמיה הקשורים למה שמכונה הצפון הגלובלי והמדינות המפותחות יותר,⁸ ובכל זאת אני מאמינה ביכולתו של הידע, של כל ידע, לחולל שינוי. זקנה וגילנות הן נושאים הדורשים חשיבה מרובה ופעולה נמרצת. אני מבקשת להעלות את המודעות לחייהן של נשים זקנות באמצעות כלי ביקורת טקסטואליים וחזותיים וכלי פעולה פמיניסטיים ופוליטיים.

מדע – זקנה וגילנות

עולם מזדקן

דיונים על זקנה מתחילים על פי רוב ממספרים ומסטטיסטיקות. התחום משופע בהם, אך כפי שקובע חוקר הזקנה והאנתרופולוג, חיים חזן, כל הנתונים האובייקטיביים לכאורה על זקנה הם "תוצאה של פרשנות חברתית".⁹ ואולם, נתונים אינם רק תוצאה של פרשנות חברתית, לעתים הם אף יוצרים השקפת עולם ומסייעים בגיבוש דעות ועמדות. עם זאת, פטור בלא כלום אי-אפשר, ומעט מספרים דרושים כדי למקם את הנושא.

אוכלוסיית העולם מזדקנת. על פי ההערכות, בשנת 2020, לראשונה בתולדות ההיסטוריה האנושית, עבר מספר האנשים שמעל גיל 65 את מספר הילדים שמתחת לגיל 10.5¹⁰ הזדקנות העולם היא עובדה מרכזית שתעצב מחדש את האנושות בשנים שלפנינו. משום כך נושא הזקנה הוא רלוונטי, הכרחי ודחוף

8 Reuveny & Thompson 2007

9 חזן 1984, 14.

10 He et al. 2016

מאי פעם. אמנם אוכלוסיית ישראל מזדקנת בקצב האטי ביותר במערב,¹¹ אבל אולי דווקא בעובדה זו יש כדי להסביר באופן חלקי את חוסר הטיפול המערכתי והתודעתי בצורכיהם של זקנים וזקנות בישראל.

יתרה מזאת, הואיל ורוב הזקנים הם זקנות, ותוחלת החיים של נשים ארוכה מזו של גברים בכל העולם,¹² זקנה היא נושא שהוא בעל חשיבות מגדרית מעצם הגדרתו הדמוגרפית. אחת מאימהות הפמיניזם המערבי במאה ה־20, סימון דה בובואר, נפנתה לעסוק בנושא הזקנה עוד בסוף שנות ה־60 של המאה ה־20. בשנת 1970, כשהיא רק בת 62, ועוד לפני שהעולם הכיר את המושג גילנות, היא פרסמה את הספר *The Coming of Age* ("בוא הזקנה"). בהקדמה לספר היא כותבת: "כשאני אומרת שאני עובדת על מחקר על זקנה, אנשים בדרך כלל אומרים לי: 'איזה רעיון יוצא מן הכלל!... אבל את לא זקנה!... איזה נושא מדכא ומפחיד'".¹³ דה בובואר, בכתיבה כמו נבואית, השכיחה להצביע על קשר השתיקה סביב נושא הזקנה ומחתה נגד מה שכינתה התייחסות פושעת לזקנות ולזקנים, המאופיינת בהדרה ובאפלייה חברתית. ואכן, גילנות, שהיא הדרה על רקע גיל, השתלכה בשיח הזכויות ובתחום הגרונטולוגיה בתוך שנים ספורות. בשנת 1975 המציאה את המילה רוברט ניל באטלר, מי שהיה המנהל הראשון של המכון הלאומי לזקנה בארצות הברית.¹⁴ אותו באטלר גם משך את בטי פרידן, אחת המייסדות של הגל השני של הפמיניזם בארצות הברית, ומי שחיברה את הספר מכה הגלים "המסתורין הנשי" בשנת 1963, לעסוק בנושא הזקנה בשנות ה־80. פרידן כתבה ספר ארוך וחשוב בנושא שבתרגום מילולי נקרא "מעייני הזקנה" (*The Fountain of Age*). הספר יצא לאור בשנת 1993, ושמר בתרגום לעברית הוא "התחדשות".¹⁵ המונח גילנות (ageism) השתלב בתוך השיח הביקורתי של זכויות האדם, העוסק גם בהיבטים של קטגוריות זהות, מגדר, גזע ומעמד ובסוגיות של זכויות נשים, זכויות הקהילה הלהטב"קית, זכויות שחורים וזכויות של אנשים עם מוגבלות. ואולם, בניגוד לכל השיחים הללו, גילנות היא תופעה שכל הנשים והגברים מכל קבוצות החברה חשופים אליה ברמה זו או אחרת, משום שהגיל

11 יפה 2013, 4.

12 Lee 2010.

13 de Beauvoir 1972, 2.

14 Butler 1975.

15 פרידן 1996.

הוא קטגוריית זהות המאחדת גם קבוצות הנדונות לעתים קרובות בנפרד זו מזו. מה שגרם לשיח הביקורתי נגד גילנות לעלות אל פני השטח ולהתנסח הוא שיה הזכויות, ולצדו גם התופעה העולמית, שאייאפשר להתכחש לה, של הזדקנות האוכלוסייה. שיעורם היחסי באוכלוסייה של נשים וגברים, או הומוסקסואלים והטרנסקסואלים, או לבנים ולא לבנים צפוי להיות די קבוע, אבל בכל מה שקשור לזקנים ולצעירים, היחס עתיד להשתנות באופן דרמטי בעשורים הבאים ובמאות הבאות. תהליך זה החל במאה ה־18, והוא מכונה המהפכה הדמוגרפית.¹⁶ עד אז הייתה אוכלוסיית העולם בגודל סטטי יחסית, וחייהם של רוב האנשים היו קצרים יחסית.¹⁷ ואולם, למן המאה ה־18 התחולל שינוי דרמטי: אוכלוסיית העולם גדלה והחלה להזדקן באופן ניכר. בין 2015 ל־2050 צפויה אוכלוסיית האנשים שמעל גיל 65 להכפיל את עצמה, הן במספר, מ־617 מיליון למיליארד וחצי, והן בשיעורה באוכלוסייה, מ־8.5 אחוזים ל־16.7 אחוז.¹⁸

הלך הרוח הזה, שהוליד מונחים גילניים כמו "צונאמי הכסף", המתייחסים להזדקנות האוכלוסייה כאל סוג של אסון טבע המלווה בתחושה קלה עד בינונית של פאניקה, הוא בעיקר יחסי. זקנים היו ותמיד יהיו. אך בעידן הנוכחי יש קצת יותר זקנים. גם חברות העבר, שלעתים קרובות היו עניות הרבה יותר מן החברות היום, תמכו במספרים גדולים של אנשים זקנים. גם במאה ה־18 היו לפחות 10 אחוזים מן האוכלוסייה של בריטניה, צרפת וספרד מעל גיל 60. לפני המאה ה־20 הייתה תוחלת החיים הממוצעת בלידה ברוב המקומות סביב 45. חישובי תוחלת חיים בלידה מושפעים גם משיעור גבוה של תמותת תינוקות וילדים, ולכן אין פירוש הדבר שרוב האנשים מתו בגיל הביניים. למעשה, מי ששרדו את השנים המוקדמות והמסוכנות של החיים, בכל תקופה שלפני העידן התעשייתי, היו בעלי סיכוי טוב לשרוד עד גיל 60 או מעבר לכך.¹⁹ באותו אופן, גם כיום "מחקרים מראים כי מי שמאריכים ימים עד העשור התשיעי לחייהם נהנים בדרך כלל מבריאות טובה בשנותיהם האחרונות",²⁰ בניגוד לסטריאוטיפ הגילני הרווח, שלפיו רוב הזקנים הם גם חולים.

16 Auer & Fortuny 2002 אצל דורון 2013, 17.

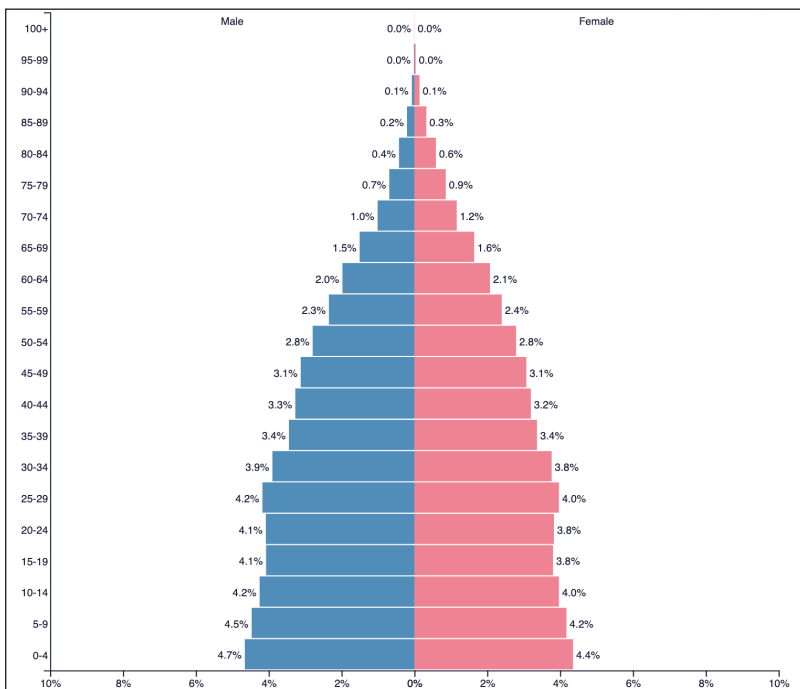
17 Bloom & Canning 2004, אצל דורון 2013, 16.

18 He *et al.* 2016, 3

19 Thane 2005, 9

20 Perls *et al.* 2002

אם כן, תופעת הזקנה ימיה כימי המין האנושי, אך מה שמשתנה הוא שיעורה באוכלוסייה. את המבנה הדמוגרפי של אוכלוסיות נהוג להביע בצורת פירמידת אוכלוסייה או פירמידת גילים. לפנינו תרשים גרפי המחולק לשני טורים, נשים וגברים, ממוין לשורות לפי קבוצות גיל, וליד כל שורה מצוין שיעורה של קבוצת הגיל באוכלוסייה (ראו איור 1).

איור 1. פירמידת אוכלוסייה של העולם, שנת 2015²¹

לאורך רוב ההיסטוריה האנושית היה המבנה בצורת פירמידה, כלומר הרבה ילדים ומעט זקנים, אך הצפי כיום במדינות רבות בעולם המפותח הוא לקראת צורה של מלבן, ובמקרה קיצוני יותר, פירמידה הפוכה, כלומר מדינות שיש בהן

יותר אנשים זקנים מצעירים. למשל, במדינות כמו ספרד, איטליה ויפן צפויה פירמידת הגיל להתהפך בשנת 2050 ולעמוד כמעט על ראשה.²² הצפי בסין הוא שבשנת 2050 שכבת הגיל הגדולה ביותר תהיה של בני 60. כאשר הפירמידה מתהפכת ויושבת על בסיס צר או גם כאשר עוברים למלבן, מדובר בשינוי מטלטל במבנה האוכלוסייה ובמצב שיש לו השלכות על החיים בכל הרמות. תוחלת חיים היא מושג מרכזי בכל הקשור להמשגה של זקנה וגיל. אף שזמן החיים המרבי שאפשר להגיע אליו הוא כ-120 שנה ונתון זה אינו עתיד להשתנות, תוחלת החיים הממוצעת רק עולה. בכל הקשור לתזדקנות האוכלוסייה, תוחלת חיים היא נתון מתפתח המשפיע על תחום הזקנה ומשנה אותו במהירות. בכל שנה תוחלת החיים עולה בשלושה חודשים, ובכל עשור היא עולה בשנתיים. עד סיום השעה הנוכחית, כלומר בסיום קריאתו של פרק זה, תעלה תוחלת החיים ברבע שעה.²³

לנתוני תוחלת חיים יש משמעות מגדרית חשובה, הנובעת מן הפער בין תוחלת החיים של גברים לעומת נשים. ברוב מדינות העולם נשים מאריכות ימים יותר מגברים.²⁴ ברוב הזמנים והמקומות נשים חיו יותר מגברים.²⁵ אף על פי שנולדים מעט יותר תינוקות זכרים מנקבות (ראו פירמידת האוכלוסייה), לקראת ההגעה אל קו הסיום הנשים הן רוב, ורוב האנשים בגיל זקנה הם למעשה נשים זקנות. עובדה זו הופכת את הזקנה לנושא מגדרי באופן מובהק. הסיבות לפער זה, הביולוגי לכאורה, יידונו בהרחבה בפרק 5 העוסק בגוף.

את תוחלת החיים התחילו לחשב כחלק מענף ביטוח החיים שתחילתו באנגליה במאה ה-18.²⁶ בתחילת המאה ה-19 החל בנג'מין גומפרץ לחקור את הנתונים הדמוגרפיים האנושיים ומצא שלאחר גיל 30 ההסתברות למוות מוכפלת בכל שבע שנים.²⁷ החישובים הללו נועדו לעזור לחברות הביטוח לא להפסיד כסף בענף של ביטוחי החיים, ומכאן ואילך הפך הנתון של תוחלת חיים לשחקן מרכזי בחיים החברתיים, הכלכליים והפוליטיים.

22 מקור: <http://www.populationpyramid.net>

23 מערבי 2015.

24 Chrisler et al. 2015, 20.

25 Thane 2005, 21.

26 קרסו 2001, 27.

27 שם.

תוחלת חיים היא בעיקר מספר סטטיסטי. אם תוחלת חיים בלידה היא 80, אין מדובר במכסה, אלא בממוצע. מי שהגיע לגיל 65, צפויות לו עוד כעשרים שנה, ומי שהגיע לגיל 80, צפויות לו עוד עשר שנים. הכלל הבלתי כתוב הוא שמי ששורד יותר, חי יותר, כלומר ככל שהגענו לגיל מבוגר יותר, עולה הסיכוי להאריך שנים. לעובדה זו יש השלכות בתחום הרפואה, התעסוקה, הרווחה ותכנון מדיניות חברתית. ברפואה, למשל, יש לכך השלכות חשובות בהחלטה על טיפול. לדוגמה, אדם בן 80 שלקה במחלת הסרטן והרפואה צופה לו הישרדות של חמש שנים ועל פי תוחלת החיים לאדם זה צפויות עוד עשר שנות חיים, אזי קיימת חובה לטפל בו. אין לפטור את הטיפול מסיבות של גיל, כפי שקורה למרבה הצער במקרים רבים.²⁸

בשנת 1982 הציג חוקר הזקנה, רוברט באטלר, בפני הכינוס העולמי הראשון של האו"ם בנושא ההזדקנות את האתגר של ההתמודדות עם העלייה בתוחלת החיים. הוא הכריז שהעלייה חסרת התקדים, תוספת של כמעט ארבעים שנה לחיי אנוש במהלך המאה ה-20, אינה תוצאה של אבולוציה ביולוגית, אלא של אבולוציה חברתית.²⁹ ואכן, קיים קשר בין העלייה בתוחלת החיים לבין מאפיינים חברתיים, כמו מצב מעמדי ומיקום במרחב, שנגזרות מהם הנגישות לשירותי רפואה והמודעות לשמירה על הבריאות.

את השפעותיה של תוחלת החיים המתארכת יש המתארים כנעות בין שני קצוות. מצד אחד, פגיעות יתר ועלייה בשיעורי החולי והמוגבלות, ומן הצד האחר, הגברת הפעילות והיצירתיות בקרב אוכלוסיית הזקנים.³⁰ בין שהגישה היא אופטימית ובין שהיא פסימית, להזדקנות האוכלוסייה, על כל השלכותיה החברתיות ועל כל היבטיה, יש אופק רדיקלי אמיתי שעתידי לחולל שינוי בכל תחום של חיי החברה האנושית: כלכלה, חברה, משפחה, פוליטיקה ועוד. תוחלת החיים הארוכה, ועמה, יש לקוות, גם בריאות משופרת, יובילו שינוי בכל תחומי החיים. שוק העבודה והיציאה לפנסיה ישנו את צורתם; דפוסי הצרכנות יהיו שונים ומוגברים; ייפתחו מסלולים ללימודי העשרה וקורסים מיוחדים לזקנים ולזקנות; יחול שינוי בחיי משפחות שיחוו תקופות חיים קצרות יותר בגידול

28 מערבי 2015.

29 .Report of the world assembly on aging 1982

30 רוזין 2003, יז.

ילדים ותקופות ארוכות יותר של זמן פנוי ונטול מחויבויות; ואף צפויים שינויים במפה הפוליטית.³¹

בעולם שבו פירמידות האוכלוסייה מקבלות צורה מלבנית, מתחולל שינוי של ממש, ובזכותו התקופה הנוכחית היא מעניינת ביותר בהקשר של זקנה. בכל הנוגע לאנושות, זו נקודת מפנה. המין האנושי עתיד להיות זקן מאי פעם למרות שאיפה מתמשכת להיות צעיר ככל האפשר, ונוסף על כך, רוב הזקנים צפויים להיות נשים וקנות. אם כן, הבנה של הזקנה, המשגה מחודשת שלה וביורר זוית המבט המגדרית הם מחויבי המציאות.

הגדרת הזקנה

מה היא זקנה? יש הגדרה פורמלית חוקית, ויש הגדרות מושגיות ותרבותיות המתייחסות לגיל. ברמה החוקית ובאופן פורמלי, הזקנה מוגדרת בראש ובראשונה לפי גיל כרונולוגי, שהוא מספר. ברוב העולם מתייחסים כיום לגיל 65 כתחילת זקנה, הגדרה הקיימת מסוף המאה ה-19. בשנת 1889 חוקק החוק למתן קצבת פנסיה ונכות, שהציע קנצלר הקיסרות הגרמנית, אוטו פון ביסמרק, ועל פיו קצבת פנסיה תוענק מגיל 70. חוק זה, כמו ביטוחי הבריאות, העניקו לו פופולריות רבה, אבל הואיל ותוחלת החיים בלידה אז הייתה 45-46 שנה, ורק אחד מתוך עשרים הגיע לגיל 60 ואחד מתוך חמישים הגיע לגיל 65, קופת המדינה לא סבלה בגינו מנטל יוצא דופן.³²

גם כיום ניטש ויכוח על ההגדרה של גיל מבוגר. אין הסכמה כלל-עולמית על הגיל שבו אדם נחשב זקן. ב-1875 הוגדר בבריטניה כזקן כל מי שעבר את גיל 50, ואילו תבניות הפנסיה בימינו עדיין משתמשות בגיל 60 או 65. לרוב האנשים במדינות המפותחות 65 הוא גיל צעיר מכדי להיחשב זקנים. עם זאת, בעולם יש עדיין לא מעט מדינות שתוחלת החיים בהן בלידה נמוכה מאוד יחסית.³³ על פי הערכות לשנת 2018 מספר העובדות העולמי של CIA, מתוך 223 מדינות, רק ב-184 מדינות תהיה תוחלת החיים הצפויה בלידה מגיל 65 ומעלה. המדינה

31 איסטרברוק 2014.

32 סבירסקי 2004, 142; רביד 2014.

33 ספר העובדות של CIA, תוחלת חיים בלידה, אחוז מתוך [https://www.cia.gov/library/](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html)

[publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2102rank.html)

במקום הראשון ברשימה היא מונקו, עם תוחלת חיים של 89.4 שנה, ובמקום האחרון ניצבת אפגניסטן, עם 52.1 שנה. ישראל ממוקמת במקום גבוה ברשימה, מקום עשירי, עם תוחלת חיים של 82.7 שנה. 46 המקומות הראשונים בדוח עברו את גיל 80. לפי הערכות לשנת 2017, הממוצע העולמי של תוחלת חיים בלידה הוא 69. בארצות מתפתחות ארגון הבריאות העולמי ממליץ לקבוע גיל נמוך יותר, כמו 50, כגיל זקנה.³⁴

מן העת העתיקה, לאורך עידנים ובמגוון אזורים גיאוגרפיים, האמינו שגיל זקנה מתחיל בנקודה כלשהי בין 60 ל-70, כפי שמאמינים גם כיום.³⁵ עם זאת, לאורך רוב ההיסטוריה, לא הוגדר גיל הזקנה רק לפי מספר של שנים, אלא גם לפי כושר גופני. ברוב הזמנים והמקומות נשפטו אנשים כזקנים כאשר לא יכלו עוד לתמוך או לטפל בעצמם, דבר שקורה בגילים מגוונים, ולא רק בגיל מתקדם.

הגיל הוא מנגנון המעצב את החיים האנושיים באופן דומיננטי. כך גיל הכניסה למערכת החינוך, הגיל לקבלת רישיון נהיגה, גיל הגיוס לצבא. וכך גם בכל תחנות החיים בהמשך – הגיל ללמוד לימודים גבוהים, להתחתן, להוליד ילדים. גם גיל הפרישה מעבודה, הנתפסת כחוק טבע,³⁶ ידוע וקבוע מראש. לכל גיל יש מוסכמה חברתית, של מה נכון וצריך לעשות בו. לכן גיל הוא בעיקרו מבנה תרבותי מושגי, הבנייתי, המאפשר למספר מתמטי לקבל עומס של משמעויות, התניות וחוקים.

במובן הרפואי והביולוגי אין הגדרה מדויקת לגיל. הרופא לואיג'י פרוצ'י, מנהל המחקר המתמשך של הזדקנות בבולטימור, ארצות הברית, שחוקרים פדרליים מנהלים מאז 1958, מתאר כיצד הוא מראה לרופאים ולחוקרים בכינוסים רפואיים פרופיל רפואי מפורט של מטופל אנונימי, ואז מבקש מהם לנחש את גילו. הניחושים שהוא מקבל סוטים מן האמת בכעשרים שנה למעלה או למטה. "הסיבה לכך היא", אומר פרוצ'י, "שמבחינה רפואית איננו יודעים מהו 'גיל'. הדרך היחידה לקבוע את הגיל היא לבקש את תאריך הלידה".³⁷

34 WHO 2012

35 Thane 2005, 17

36 בן ישראל וכן ישראל 2004.

37 איסטרברוק 2014, 15.

מעבר להגדרות הפורמליות, המספריות, הנתונות להכרעת שלטון החוק, קיימות הגדרות והמשגות תרבותיות או סובייקטיביות, והן מחדדות את המורכבות ואת העמימות של מושג הגיל. למשל, מריאן רבינוביץ, מומחה לגריאטריה שיקומית, הגה שיטה של מיון לגילים שונים בשל חוסר היכולת לקבוע בוודאות או בהחלטיות יחסית אם אדם הוא קשיש או צעיר. בספר שחיבר, גילו של אדם, הוא מנסה להתחקות אחר תופעת הגיל ולהגדיר אותה, ובתוך כך הוא מפצל את הגדרת הגיל על פי "שישה תחומי ביצוע: הכרונולוגי, הביולוגי, ההכרתי (קוגניטיבי), הריגשי (אמוציונלי), החברתי והתפקודי".³⁸ קיים גם מדד של גיל סובייקטיבי, כלומר הגיל שהאדם מרגיש שהוא גילו, יחסית לגיל הכרונולוגי. חוקר הזקנה, יובל פלגי, טוען שרוב האנשים במחצית השנייה של החיים מרגישים 13 שנים בממוצע פחות מגילם הכרונולוגי.³⁹

כהבניה תרבותית, הגיל משפיע מאוד על ההתנהגות החברתית. כפי שכותבת מרגרט ג'ולט: "אמונות בנוגע למסלול החיים, להתנהגויות ולנרטיבים תלויות בגיל של האובייקט האנושי שדנים בו".⁴⁰ ההשקפה הגילנית נוטה לתאר את מסלול החיים כציר עולה ויורד, שיש לו גם שיא. בעניין זה כותבת סימון דה בובואר: "באופן כללי, מדענים, פילוסופים וכותבים טוענים שהאינדיבידואל מגיע לנקודה הגבוהה ביותר של התפתחותו באמצע חייו", ובהערת שוליים היא מפרטת: "על פי היפוקרטס, היא מגיעה בגיל 56. אריסטו חשב שהגוף מגיע לשלמות ב־35 והנשמה ב־50. דנטה היה בדעה שהגיל הזקן מתחיל להיות מורגש ב־45".⁴¹

ביטוי ויזואלי להשקפה זו אפשר למצוא בהדפסים המראים את מדרגות הגיל, שהיו נפוצים מתקופת הרנסנס ועד המאה ה־19. על פי ההדפסים, החיים נעים על פני ציר עולה ויורד.

מעניין להבחין בהבדלים בין תיאור חיי האישה (תמונה 2) לבין תיאור חיי הגבר (תמונה 3). אצל האישה השיא הוא גיל 30 ויש לה שבעה שלבי חיים. לעומת זאת, אצל הגבר השיא מגיע עשרים שנה מאוחר יותר, בגיל 50, ויש לו

38 רבינוביץ 1985, 22.

39 וורגפס 2015.

40 Gullette 2015, 22.

41 de Beauvoir 1972, 13.

חיים מפורטים יותר, הכוללים 11 שלבים. הגבר מגיע לגיל 100, ואילו האישה מגיעה לגיל 90, וזה מצב הפוך לכל עובדה ביולוגית וסטטיסטית מוכרת, שעל פיה נשים מאריכות ימים יותר מגברים. סימון זה בובואר מתייחסת גם היא להדפסים הללו ומצביעה על עובדה מוזרה, לדעתה: "גם עכשיו [הספר יצא לאור בשנות ה־70 של המאה ה־20] זה בלתי רגיל לאנשים להגיע לגיל 100, והדבר היה אפילו נדיר יותר אז. התמונות האלה לא היו קשורות לחיים האנושיים כפי שהיו במציאות האפשרית, אלא בביסוס סוג של ארכיטיפ. לפסימיזם שלהן היה מקור בנצרות; האדם, נדון לנבילה עצובה, חייב מעל הכול להסתכל על ישועתו, גם בזמנים של שגשוג".⁴²

2 אלברט אלדן, "חיי וגילי אישה", 1835 בקירוב

3 קורייר ואייבס, "חיי וגילי גבר", 1857 (תיארוך לא מדויק)

פעמים רבות יש לגיל מעמד מיוחד ודיאלקטי, כפי שמסביר חיים חזן. מצד אחד, הזקנה נתפסת כאחרות מודרת, והגיל הוא "עריץ שיש להילחם בו".⁴³ מן הצד האחר, הלך הרוח הפוסט-מודרניסטי הוא הבנייתי בכל מחיר ואינו סובל אמיתות קשיחות שאי-אפשר לפצח. הגיל נהיה אפוא מעין דחליל או רוח רפאים. מעמדו של הגיל נע כל הזמן על הדיאלקטיקה הזאת, כפי שמסביר חזן: "כמו אביו מולידו, הזמן [הגיל] הוא חסר גוף וממשות במופשטות האריתמטית [...] אך עתיר עוצמה בהשפעתו הממשית".⁴⁴

המשגה נוספת של גיל לעת זקנה, שהיא בולטת וחשובה, היא החלוקה לגיל שלישי ולגיל רביעי.⁴⁵ בעבר, ומתחילתן של השפות האירופיות, נהגו לחלק את טווח הגילים, בחלוקה פשוטה, לשלושה חלקים: נעורים, בגרות וזקנה. ואולם, חלוקה זו אינה מתאימה למגוון שבמציאות. בזמנים ובמקומות שונים חולקו גילי האדם ל-4 עד 12 שלבים, כשגיל זקנה נחשב כמתחיל, גם ביוון העתיקה וברומא, בטווח שבין 49 ל-70. רוב הסכמות הכירו בחלוקה בתוך הגיל הזקן, בין גיל זקן פעיל וצעיר יותר לבין השלב האחרון התשוש. הביטוי המודרני של חלוקה זו הוא ההבחנה הסוציולוגית בין "גיל זקנה צעיר" לבין "גיל זקנה זקן"; או כפי שהצרפתים מביעים זאת בצורה אלגנטית יותר, בין "הגיל השלישי", שבא לאחר "הגיל הראשון" של הנעורים ולאחר "הגיל השני" של הבגרות, לבין "הגיל הרביעי" והסופי.⁴⁶ למעשה, מדובר בחיים של ארבעה מחזורים, ואם מתעקשים לתת בהם מספרים, יש מי שעושים זאת: "מחזור הזקנה מפוצל לשניים: הגיל השלישי (המתייחס לבני ה-60 עד ה-80) והגיל הרביעי (המתייחס לבני ה-80 ויותר)".⁴⁷ עם זאת, הקביעה המספרית אינה מתאימה בהכרח למציאות, ובשיח הגרונטולוגי נפוצה החלוקה התפקודית בין גיל שלישי לבין גיל רביעי, כאשר הרביעי מסמל את תחילת הזקנה הלא מתפקדת. גם סימון זה בובואר מצביעה על המחלה כמגדירת זקנה: "הזמן שהגיל הזקן מתחיל בו מוגדר על ידי מחלה; הוא מתגוון על פי התקופה והמקום, ובשום מקום איננו מוצאים טקסי חניכה

43 חזן 2013, 56.

44 שם.

45 Baltes & Jacqui 2003; Hazan 2009

46 Thane 2005, 22

47 בן ישראל וכן ישראל 2004, 16.

כדי לאשר את הסטטוס החדש"⁴⁸ ככל שהגיל השלישי מתרחב, הן באיכות והן בכמות, הגיל הזקן העמוק, "הגיל הרביעי של תשיות, חולשה וסניליות", סובל יותר מהרחקה, מסטיגמה ומהכחשה.⁴⁹

שפע ההגדרות מלמד עד כמה עמומה ודיאלקטית היא אחיזתו של הגיל. למעשה, הגיל המספרי שהזקנה מתחילה בו אינו מוגדר באופן מדויק ואינו קיים כלל. כפי שמסביר חיים חזן, "גיל מתנהג באופן דומה למין ולגזע רק עד נקודה מסוימת [...]". בנקודה זו חל מעבר מהסברים הכרוכים בתופעות תלויות גיל [...] אל צבר הסטריאוטיפים המייחס למניין השנים תכונות משלו ומכונה גילנות"⁵⁰. מושג הגילנות מתקיים אפוא בפער שבין המטרות והמשמעות שבני האדם שואפים אליהן לבין האמצעים המידלדלים להשגתן. כאשר הזקן הופך לאחר בתוך חברתו־שלו, הגילנות מתחילה.⁵¹

גילנות

את המושג גילנות טבע החוקר רוברט ניל באטלר בשנות ה־70 של המאה ה־20.⁵² באטלר התכוון לאפליה של אנשים על רקע גיל מבוגר, אך למעשה כל אפליה על רקע גיל היא מופע של גילנות, גם על רקע גיל צעיר מדי (youthism). כאן נתמקד באפליה כלפי הגיל המבוגר, שבעולם המודרני, הממוקד בצעירות, היא חריפה במיוחד.

גילנות היא כל קביעה שבגיל מסוים צריך לעשות דברים מסוימים. בכל פעם ששואלים "בת כמה היא" או "בן כמה הוא" כדי לנסות למקם ולקבל מידע חשוב, עושים מעשה של גילנות. זאת אחת ההתניות החברתיות החזקות ביותר. הפרט הבא ששואלים פעמים רבות על אישה או על גבר לאחר השם, הוא הגיל, וכך גם נהוג להציג דמויות בתקשורת ובעיתונות. הגילנות משפיעה על כולם, והיא נרכשת כבר בגיל צעיר, כפי שמסבירה מרגרט ג'ולט: "באופן בלתי נמנע יש לגילנות גם השפעות על אנשים צעירים

de Beauvoir 1972, 2 48

.Blaikie 1999, 22 49

חזן 2013, 57. 50

שם, 55. 51

.Butler 1975 52

יותר – על ציפייתם למסלול חייהם ועל האופן שהם שופטים בו את הערך של אנשים זקנים יותר. במשך עשורים מצטברות הראיות לכך שגישות ורגשות גילניים נרכשים בילדות, כמו מיננות וגזענות, והם מתגבשים ומתחזקים בנעורים.⁵³ מופעים של גילנות קיימים כמעט בכל תחום של חינוך. כפי שסוקרים ישראל דורון ואביבה גולדברג, יש גילויי גילנות בפילוסופיה הקלאסית, במקורות יהודיים, בספרות ובשירה, בשפה, בהומור, בשוק העבודה, בתחום המשפט, בתקשורת ועוד. בכל תחום של חינוך יש התבטאויות והלכי רוח מושרשים המביעים עמדות גילניות עמוקות.⁵⁴ התופעה ניכרת בייחוד בתחום התרבות הוויזואלית בכלל, ובתחום האמנות בפרט. הגילנות עצמה מושרשת היטב בתוך התרבות, והתרבות היא שגורמת לבני האדם להיות גילניים ואף מבגרת אותם, כפי שכותבת מרגרט ג'ולט, במשפט שהוא כמעט מטבע לשון: "אנו נהיים גילניים וגיליים (aged) על ידי התרבות", וזה גם שם ספרה, *Aged by Culture* ("הבניית הזקנה והתבגרות חברתית"), שיצא לאור בשנת 2004. סימון דה בובואר מתארת יחס זה בפשטות: "אם אנשים זקנים מגלים אותן תשוקות, אותם רגשות ואותן דרישות כמו הצעירים, העולם מסתכל עליהם כגועל: אהבה וקנאה נראות אצלם דוחות או אבסורדיות, והמיניות דוחה".⁵⁵ החברה מציעה שני דימויים קיצוניים לזקן: החכם המכובד ולבן השיער המרחף גבוה מעל המין האנושי או השוטה הזקן והסניילי המתגולל בין בני האדם הנורמטיבים. כך או כך הם מצויים מחוץ לאנושות.⁵⁶ בטי פרידן חיפשה דימויי נשים זקנות בתרבות החזותית, ושמה לב להיעדרם של ייצוגים כאלה: "היה בתקשורת ההמונים היעדר מוזר, כמעט איפול, של תמונות של אנשים מעל גיל 65, בייחוד של נשים מבוגרות".⁵⁷ היא לא מצאה דימויים של נשים זקנות כמעט בשום מקום, גם לא בכתב העת הפמיניסטי "מיז".⁵⁸ כאשר הציגו זקנות, הדבר נעשה רק דרך הפריזמה של בעיה הדורשת פתרון, בצדקנות, בפטרוניות ובחמלה.

זקנות וזקנים הם מושא לסטריאוטיפים מחרידים המופנים כלפיהם. אם נדון לדוגמה בתחום הייצוגים בתקשורת, המצב לא השתנה הרבה משנות ה-70 של

.Gullette 2015, 22 53

דורון וגולדברג 2013א. 54

.de Beauvoir 1972, 3 55

.ibid, 4 56

פרידן 1996, 27. 57

שם, 29. 58

המאה ה־20 ועד היום. בסוף שנות ה־70 סיכם צוות מתנדבים של הפנתרים האפורים, תנועה אקטיביסטית אמריקנית למען זכויות זקנים, את סקר הטלוויזיה שערך ובו התברר כי "זקנים הוצגו כ'מכוערים, חסרי שיניים, חסרי מיניות, חסרי יכולת לשלוט בעשיית הצרכים, סנייליים, מבולבלים וחסרי ישע [...] הסטריאוטיפ של הזקנה היה שלילי כל כך, שהיא הפכה למשהו שיש להחרוד מפניו".⁵⁹ בימינו אנו הסטריאוטיפים של הזקנים כוללים "סניליות ונוקשות בחשיבה ובהתנהגות; הקשישים נחשבים מיושנים במוסריותם ובמיומנותיהם".⁶⁰ מחקרים שבודקים ייצוג של קשישים בתקשורת מעלים מסקנה עקבית וגורפת: תת־ייצוג.⁶¹ ממצא בולט נוסף הוא "הבדלים מגדריים בוטים: נשים קשישות נוטות יותר להיעדר מהנוף התקשורתי".⁶² בתרבות השופטת אנשים לפי אמות מידה אסתטיות וחיצוניות, ושהיפוי קשור בה לנעורים, "נשים מבוגרות אינן נתפסות כיפות ולכן גם אינן נחשבות כראויות ליטול חלק במרחב הציבורי [...] יותר נשים קשישות מאשר גברים בגילים אלה מוצגות בטלוויזיה ככלתי מוצלחות, כנטולות מיניות, כחסרות תבונה וכטיפשיות".⁶³

גם גרונטולוגים, ואף מי שהם קובעי מדיניות באשר לזקנים, אינם חפים מדעות סטריאוטיפיות ומהטיות. "קובעי המדיניות ייחסו תלותיות מופרות לאנשים מעל גיל 65, ואומדנם, באשר למספר הזקנים המצויים במוסדות, היה גבוה פי חמישה מהסטטיסטיקה הממשית".⁶⁴ השאלה בנוגע לאומדן משוער של מספר הזקנים המצויים במוסדות היא שאלה טובה לחשיפת גילנות, וגם בסקר שנערך בישראל התקבלו תשובות גבוהות בהרבה מן המספר המציאותי.⁶⁵ השימוש בבתי אבות כדימוי מרכזי מחזק את הדימוי של הזקנה כגיל חסר ישע וסניילי, והופך למעשה לנבואה המגשימה את עצמה. יש גישה שלמה, שגורה וחזקה, שזקנה פירושה חולי ותלות, והיא מפתחת "אפליה מתוך חמלה על רקע של גיל".⁶⁶

59 שם, 38

60 קמה ופירסט 2015, 218.

61 שם, 223.

62 שם, 224.

63 שם.

64 פרידן 1996, 38.

65 שויביץ עזרא ועמיתים 2013, 105.

66 פרידן 1996, 39.

גילנות באה לידי ביטוי באתרים שונים בחיי היום-יום שלנו שמתקיימות בהם הפרקטיקות הגילניות. גלנדה לואוס מונה חמישה אתרים מרכזיים כאלה: החלוקה הגילית של הערכת כוח העבודה, צורות של משק בית, תרבות פופולרית, המדינה, והסביבה הבנויה.⁶⁷ כל האתרים הללו, שנדון בהם גם לאורך פרקי הספר, קשורים למאבק על זיהוי הגוף המזדקן והסובייקט שלו, והם תורמים גם להבנת הגילנות כצורה של דיכוי המגולמת בגוף. נוסף על כך, ובניגוד לצורות האפליה האחרות, גילנות היא אחת מצורות האפליה הבודדות, אם לא היחידה, שנשים וגברים נוטים להפעיל גם כלפי עצמם באופן תקיף ונמרץ, בלי קשר לגילם.

לצד זאת, חשוב לזכור את היותה של הגילנות נטועה בהקשר היסטורי וגיאוגרפי. יחסים חברתיים באים לידי ביטוי בהקשר היסטורי וגיאוגרפי ייחודי; גילנות, גזענות או מיננות לא יופיעו באותה צורה בכל הזמנים ובכל המקומות.⁶⁸ בה בשעה שכולם מכחישים את עצם הזדקנותם בפרדוקס גילני נפוץ של זקנה, הגילנות היא הבניה חברתית שלה. לכל היותר, אפשר "לדבר על זקנים" בהקשר התרבותי-חברתי שהינו תמיד תלוי מקום-זמן-תרבות".⁶⁹

בהקשר זה, המאה ה־21 עדיין מושפעת מאוד ממה שקרה ליחס לזקנה במעבר למאה ה־20. בקו התפר בין המאה ה־19 למאה ה־20 התחולל שינוי פרדיגמטי עמוק ביחסה של התרבות לגיל זקנה. לעומת המאה ה־20, המאה ה־19 הייתה מאה שהעריכו בה את הזקנה, את האטיות ואת המתינות. סטפן צווייג, הסופר היהודי האוסטרי יליד 1881, מתאר כיצד המבוגרים שהקיפו אותו בימי ילדותו "כבר היו בגיל ארבעים גברים 'מכובדים', בעלי בשר. הילוכם אטי היה, דיבורם מתון, ותוך כדי שיחה היו מחליקים על זקנם המטופח, שהתחיל להאפיר אצל רבים. אבל שיער שיבה היה סימן נוסף של מכובדות",⁷⁰ ו"הנעורים היו מכשול בכל קריירה. ורק הזקנה – יתרון".⁷¹

עם עליית המודרניות במעבר למאה ה־20 עלתה קרנם של הנעורים, של הצעירות. להלן שתי דוגמאות קצרות לעניין. האדריכל אדולף לוס כותב את

67. Laws 1995, 3.

68. Laws 1995.

69. דורון 2013, 19.

70. צוויג 1982, 30.

71. שם, 37.

המאמר "אופנת נשים" בשנת 1902 ומציין: "רק במאה שלנו הפך האביב לעונה המועדפת. בתקופות קודמות, ציירי הפרחים מעולם לא ציירו ניצנים. היפהפיות המקצועיות בחצרות מלכי צרפת הגיעו לשיא פריחתן רק בגיל ארבעים. ואילו היום, גם לגבי אלה שמצליחות - אני מדגיש: שמצליחות - להישאר בריאות לחלוטין, הגיל הזה בהתפתחות האישה נסוג עשרים שנים אחורה".⁷² אף שבכתיבתו הוא מחפץ נשים בצורה קיצונית, לוס לוכד היטב את רוח התקופה ומנסח את עליית קרנם של הנעורים.

דוגמה נוספת וחשובה היא המניפסט הפוטוריסטי, שהוא גם מסמך מכונן של המודרניזם וגם יצירה גילנית להפליא: "אבל אנחנו איננו רוצים לשמוע על העבר, אנחנו הפוטוריסטים הצעירים, החוקים והחיים! [...] המבוגרים בתוכנו - גילם שלושים: נותרו לנו, אפוא, עשר שנים לפחות כדי להשלים את מפעלנו. כשנהיה בני ארבעים יבואו נא אחרים, צעירים ואמיצים מאיתנו, ויזרקונו לסל כמו כתבי יד שאין בהם צורך. אנו רוצים בזהו".⁷³

אמנם בעשור הראשון של המאה ה-20 הייתה תוחלת החיים הממוצעת בין 48 ל-50,⁷⁴ כך שגיל 40 נחשב יחסית לזקן יותר ממה שהוא היום, אבל דחיית הזקנה מצד הפוטוריסטים מסמלת את המודרנה ואת העידן החדש, שבנו הצדקה תרבותית והיגיון פנימי שהם מסד לגילנות במאה ה-20.

כך או אחרת, עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב-1914 רוב האמריקנים כבר מאמינים בחוסר הרלוונטיות של הזקנים. נראה שתפיסה תרבותית רווחת היא שאנשים מבוגרים אינם מתאימים עוד לדרישות של החברה המודרנית.⁷⁵ לאחר מלחמת העולם השנייה, ועם התחזקות תרבות הצריכה, הפורשים הזקנים מעולם התעסוקה נדחקים עוד יותר לשוליים.⁷⁶ המעבר התרבותי, שהתרחש בין סוף המאה ה-19 לבין אמצע המאה ה-20, גרם לעליית תרבות הנעורים, שבה גיל הנעורים ושנות הבגרות הראשונות החלו להיות סמל של החלום האמריקני. לתרבות הפופולרית יש היבט מגדרי מובחן. היא מטפחת את הניסיון של נשים

72 לוס 2003, 99.

73 מארינטי 2001, 19-20.

74 Life Expectancy by Age 1850-2011. Retrieved from <https://www.infoplease.com/us/mortality/life-expectancy-age-1850-2011>

75 Laws 1995, 17.

76 ibid, 18.

להיראות צעירות מגילן, להיראות צעירות בכל מחיר, וההשפעה הכוללת של הדימויים המבליטים נעורים ונשים צעירות היא פחד עמוק של נשים מפני הזדקנותן, שתעשיות משגשגות של טיפוח ויופי בנויות עליו. התרבות והחברה סוגדות לנעורים ברחבי העולם ומתעלמות באורח קבע מנשים זקנות.

באופן פרדוקסלי, מתקיים כאן היפוך. בה בשעה שהתרבות החלה לדחות את הזקנה מקרבה, תחום הרפואה ושוקי המזון והטכנולוגיה החלו לאפשר להאריך ולהיטיב את החיים יותר מאי פעם בתולדות המין האנושי. את "אריכות הימים החדשה" של תחילת המאה ה-21 מאפיינת אפוא סתירה מתחזקת וגוברת בין דחייה לבין קבלה. מצד אחד עולה היכולת להאריך עוד ועוד את חיי האדם עד כדי מחשבה על חיי נצח, ומן הצד האחר קיימת סלידה עולה וגוברת מן הזקנה. התרבות דוחה את הזקנה לחלוטין, כפי שמתארת מרגרט ג'ולט: "פנטזיות על מכרה הזהב של אריכות הימים מתפשטות במהירות, לצד הטלת אימה מתרחבת על חיים ארוכים מדי וההפיכה ל'נטל'. הסתירה האכזרית הזאת מאפיינת את 'אריכות הימים החדשה'".⁷⁷

בחלוף המאה ה-20, על המהפכות הרעיוניות שהביאה עמה, מצאה עצמה הגילנות מצטרפת לשיח הפוסט-מודרניסטי של פוליטיקת הזהויות. לצד המודעות לאפליה על רקע גזע, מגדר ומעמד מתקיימת מודעות לאפליה הגילנית. השאלה מי זוכה להזדקן וכיצד רלוונטית כיום יותר מבעבר,⁷⁸ וניתוח של גילנות צריך להתחשב בכל קטגוריות הזהות.

בחצי השני של המאה ה-20 נוצר הבדל ברור בין גרונטולוגיה כענף של הביולוגיה לבין מה שקרוי גרונטולוגיה חברתית.⁷⁹ בעשור האחרון חל שינוי נוסף בשיח, ואחד הדברים החיוביים שהתרחשו בשיח על גיל והזדקנות הוא העלייה של הממד התרבותי או "המפנה התרבותי בגרונטולוגיה".⁸⁰ המפנה הוא סימן מבטיח לכך שיש התנגדות עולה לגילנות.⁸¹ גם חיבור זה הוא חלק מן הענף השיחני המטפל בזקנה ובגילנות, והוא עושה זאת באמצעות ניתוח ביקורתי של תוצרים אמנותיים.

.Gullette 2015, 21 77

.Muhlbauer 2015 78

.Blaikie 1999 79

.Gilleard & Higgs 2015 80

.Gullette 2015, 21 81